

CLIL USULI: U CHET TILINI O'RGANISH MANZARASINI QANDAY O'ZGARTIRMOQDA

Alibekova Mahzuna Alisher qizi

Guliston Davlat Universiteti Filologiya yo'nalishi

Ingliz tili va adabiyoti kafedrası

stajor-o'qituvchisi

Global ingliz tili ta'limi jadal rivojlanmoqda. Natijada tillarni o'rgatish va o'rganish usullarini takomillashtirishga qaratilgan ko'plab yondashuv va strategiyalar ishlab chiqildi. Ushbu maqolaning maqsadi so'nggi paytlarda mashhur bo'lib borayotgan usul, ya'ni Kontent va tilni integratsiyalashgan o'rganish (CLIL) haqida qisqacha adabiyotlarni ko'rib chiqishdir. CLIL - til darslariga tildan tashqari mazmunlarni integratsiyalash orqali tilni o'rgatish usuli. Til bo'lmagan mazmun fandan, ijtimoiy fanlardan tortib adabiyotgacha bo'lgan har qanday narsa bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, CLIL boshlang'ich maktabdan universitet darajasiga qadar amalga oshirilishi mumkin. CLIL talabalar uchun yangi tilni o'rganishda samarali ekanligi isbotlangan. Shu bilan birga, u kognitiv, madaniy xabardorlik va umumiy akademik bilim kabi boshqa ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Adabiyotda, shuningdek, CLIL usulini keng tatbiq etishda bir qancha to'siqlar, xususan, malakali o'qituvchilar va tegishli resurslarning yetishmasligi kabi to'siqlar ko'rsatilgan. Bunda e'tiborni o'qituvchilar va resurslarni rivojlantirishga qaratish tavsiya etiladi.

Kirish. Globallashtirish tendensiyasi ingliz tilining ahamiyatini kuchaytirdi. Ingliz tilini o'rganish dunyoda tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda, chunki u xalqaro muloqot uchun keng tarqalgan tildir. 2019-yil holatiga ko'ra, dunyo bo'ylab ingliz tilini o'rganuvchilar soni 1,5 milliardga yetdi va ularning soni yanada oshishi kutilmoqda. Ingliz tilini chet tili sifatida (EFL) va ikkinchi til sifatida ingliz tilini (ESL) ikki xil o'rganuvchilar mavjud. Ikkalasini farqlash uchun, EFL foydalanuvchilari odatda ingliz tilidan biznes yoki zavqlanish uchun foydalanadilar, ESL talabalari esa har kuni ingliz tilidan foydalanadilar. Ingliz tilidagi ta'lim sifatini oshirish uchun turli xil ta'lim modellari ishlab chiqilgan: Kontentga asoslangan ta'lim (CBI), maxsus maqsadlar uchun ingliz tili (ESP), ingliz tili o'qitish vositasi sifatida (EMI) va CLIL. Ushbu modellardan CLIL so'nggi paytlarda mashhurlikka erishdi va tilni o'rgatish va o'rganishning eng samarali usullaridan biri bo'lib chiqdi. CLIL ikki yo'naltirilgan ta'lim usuli bo'lib, unda talabalar bir vaqtning o'zida tilni ham, mavzu mazmunini ham o'rganadilar. Ushbu maqolaning maqsadi CLILni ishlab chiqish va qo'llash bo'yicha joriy adabiyotlarning qisqacha mazmunini taqdim etishdir. Ushbu maqola til o'qituvchilarining til ta'limi sifatini oshirish uchun ushbu usulni qo'llashni ko'rib chiqish uchun asosiy yo'l-yo'riq beradi.

Koch, Yüksel va Altun (2021) fikriga ko'ra, CLIL tilni o'rganish maqsadida tarkibni birlashtirish usulidir. Tarkib fan, tarix, adabiyot va boshqalar kabi har qanday tildan tashqari fanlar bo'lishi mumkin. Ushbu o'qitish usuli 1960-yillarda

Kanadada amaliyotga tatbiq etilgan va Yevropada so'nggi 20 yil ichida ommalashib bormoqda. CLIL til o'rgatishning innovatsion usuli hisoblanadi. Ushbu ta'lim usuli bir vaqtning o'zida o'quvchilarning til ko'nikmalarini va aniq bilimlarini rivojlantirish uchun til va mazmunni birlashtiradi. CLIL usulining o'zagida 4Cs ya'ni tarkib, bilish, aloqa va madaniyatni o'zida birlashtiruvchi ramkalaridan iborat.

Birinchiidan, talabalar til darsining mazmunini o'rganadilar.

Ikkinchiidan, CLIL kognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi: "O'quvchilarga tarkibni o'z talqinini yaratishga imkon berish uchun uni lingvistik talablar uchun tahlil qilish kerak".

Uchinchiidan, muloqot tilni boshqa kontekstda o'rganishdir.

Nihoyat, yuqorida aytib o'tilganidek, madaniyatni bilish xorijiy tilda rivojlanishning muhim tarkibiy qismidir.

Diab, Abdel-Haq, and Aly (2018) CLIL ning chet tillarini o'rganishdagi samaradorligini o'rganishdi. Ularning tadqiqotlarida ta'kidlanganidek, til o'rganish va madaniyatni o'rganish yonma-yon boradi. O'sha tilni o'rab turgan madaniyatni o'rganmasdan til o'rganish deyarli mumkin emas. Darhaqiqat, madaniy xabardorlik odamlarning nutqiga ta'sir qilishiga yordam beradi. Tadqiqotda mualliflar ishtirokchilarning madaniyatni anglash darajasini aniqlash uchun oldingi va keyingi testlarni o'tkazdilar. Tadqiqot natijalari CLIL usulini qo'llash orqali talabalarning madaniy ongini sezilarli darajada yaxshilaganligini ko'rsatdi.

Sakellariou va Papadopulos (2020) ta'kidlashicha, Yevropaning deyarli barcha mamlakatlari CLIL kurslarining ayrim turlarini taklif qilishadi. CLIL boshlang'ich maktabdan universitet darajasiga qadar amalga oshirilishi mumkin. CLIL ning afzalligi shundaki, u tilni o'rgatish va o'rganish uchun qo'shimcha soatlarni talab qilmaydi. Sakellariou va Papadopulosning tadqiqoti CLIL ning talabalar tili va kognitiv rivojlanishidagi foydasini ko'rsatadigan boshqa tadqiqotlar bilan mos keladi. Bundan tashqari, CLIL usuli talabalarga o'z ona tillarini yo'qotmasdan yangi til qo'shish imkonini beradi. Bu usul o'quvchilarda ko'p tillilikka ijobiy munosabatni shakllantirishga yordam beradi.

Harrop (2012) CLIL talabalari CLIL bo'lmagan talabalarga nisbatan ko'proq malakali va muloqot qilish qobiliyatiga ega ekanligini ko'rsatdi. Darhaqiqat, CLIL ko'proq til bilimiga olib keladi, u motivatsiyani oshiradi, u barcha qobiliyatlarga ega bo'lgan o'quvchilar uchun mos keladi va madaniyatlararo xabardorlikka olib keladi. Boshqa tadqiqotlarga mos ravishda, CLIL madaniyatlararo tushunishni rivojlantirishga yordam beradigan samarali vositadir. Bundan tashqari, CLIL tilni o'rganishning iqtisodiy usulini taqdim etadi. Ushbu o'rganish usuli kelajakdagi ishchi kuchini bizning bilimlar iqtisodimiz uchun tayyorlashga yordam beradi, chunki o'quvchilar bir vaqtning o'zida ham tilni, ham maxsus bilimlarni olishlari mumkin.

CLILning ko'plab afzalliklariga qaramay, ushbu usulni amalga oshirishda ba'zi muammolar mavjud. Harrop (2020) shuningdek, til va fanlar bo'yicha tajribaga ega malakali o'qituvchilarning va o'qitish resurslarining yetishmasligi

bilan bog'liq muammoni ta'kidladi. Darhaqiqat, o'quv dasturlarini ishlab chiqish yuqori sifatli til o'rganish dasturiga ega bo'lishning kalitidir. Uning tadqiqotining asosiy g'oyasi quyidagilarni o'z ichiga oladi: 1) CLIL bo'yicha o'quv dasturini ishlab chiqish transdisipliner bo'lishi kerak, ham tilni, ham mazmunini o'z ichiga olishi kerak; 2) ishlab chiqish jarayoni barcha manfaatdor tomonlarni qamrab olishi kerak, 3) o'quv dasturini ishlab chiqishning barcha bosqichlari o'zaro bog'liq bo'lishi kerak.

Nihoyat, CLIL bilan birgalikda ta'lim texnologiyasi juda foydali bo'lishi mumkin. Lavrysh, Saienko va Kyrychok (2021) texnologiyaning CLIL kurslarining haqiqiylikiga ta'sirini o'rganish uchun tadqiqot o'tkazdilar. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, texnologiyani tatbiq etish talabalarga nafaqat til ko'nikmalarini yaxshilashga, balki ularning mazmunan bilimlarini oshirishga yordam beradi. Bundan tashqari, texnologiyalar CLIL ta'lim modelining to'rtta ustuni (mazmun, bilish, aloqa va madaniyat)ga ijobiy hissa qo'shadi.

Hussain (2019) ta'kidlaganidek, CLIL jurnalistika sifatini oshirish uchun birlashtirilishi mumkin. Muallifning fikriga ko'ra, CLIL dan foydalanish o'quv dasturlarini yaxshiroq ishlab chiqishga va materiallarni yaxshilashga olib kelishi mumkin.

Pancheva va Antov (2017) tomonidan olib borilgan yana bir tadqiqot muhandislik ta'limi doirasida CLILning afzalliklarini ko'rsatdi. O'qitish va o'rganishning ushbu usuli o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonch darajasini oshirishga yordam beradi va akademik kognitiv jarayonlar va muloqot qobiliyatlarini oshiradi. Bundan tashqari, talabalar ko'proq so'z boyligini o'rganishlari mumkin.

Harrop (2012) fikriga ko'ra, CLIL talabalar an'anaviy til o'rganuvchilarga qaraganda yaxshiroq chet tilini bilish qobiliyatiga ega. CLIL ning yana bir tatbiq qilinishi jismoniy tarbiya sohasida bo'lib, CLIL usulini qo'llash orqali u o'quvchilarning og'zaki tushunish ko'nikmalarini oshirishga yordam beradi. Darhaqiqat, talabalar g'oyalarni tushuntirish, faoliyat uchun ko'rsatmalar berish va tengdoshlari bilan muloqot qilish uchun ingliz tilidan foydalanishlari kerak.

Xulosa. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, CLIL - bu darslarga mazmuni integratsiyalash orqali tilni o'rgatish usuli. Talabalar bir vaqtning o'zida nafaqat tilni, balki boshqa fan bilimlarini ham o'rganishadi. Bu usul samarali va vaqtni tejaydi, chunki u talabalarga til va fan sohasidagi bilimlarni olish imkonini beradi. Bundan tashqari, CLIL yangi tilni o'rganishning yanada tabiiy usulini taqdim etadi. CLIL dasturini o'z zimmasiga olgan talabalar tilni o'rganishning an'anaviy usuliga qaraganda tilni yaxshi bilishadi. CLIL shuningdek, mazmun, idrok, muloqot va madaniyat bo'lgan to'rtta kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu ta'lim usulini amalga oshirishda malakali o'qituvchilar va o'quv resurslarining yetishmasligi kabi ba'zi to'siqlar mavjud. Darhaqiqat, akademik fan bo'yicha tajribaga ega bo'lgan til o'qituvchilarini topish qiyinroq. Bundan tashqari, til o'rgatish va fan mazmunini uyg'unlashtirgan o'quv materiallarini ishlab chiqish

asosiy vazifa bo'ladi. Biroq, uzoq muddatda CLILning keng tarqalishi butun dunyo bo'ylab til o'rgatish va o'rganishni yaxshilashga yordam berishi kutilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Diab, A.A.M., Abdel-Haq, E.M. and Aly, M.A.S. (2018) The Effectiveness of Using Content and Language Integrated Learning (CLIL) Approach to Enhance EFL Student Teachers' Cultural Awareness.
2. Beare, K. (2020) How Many People Learn English?
1. Zemach, D. (2021) What Is CLIL? The Global Trend in Bilingual Education Explained.
3. Li, L., Huang, F., Chen, S., Pan, L., Zeng, W. and Wu, X. (2020) Exploring the Curriculum Development in Content and Language Integrated Learning: A Systematic Review. *International Journal of Evaluation and Research in Education*
4. Sakellariou, G. and Papadopoulos, I. (2020) Interculturalism in Content and Language Integrated Learning Classes: Research Perspectives from European Policy to Greek Reality.
5. Hussain, S. (2019) It's Never Too Late to Mend: Potentials of CLIL Pedagogical Approach to Internationalize Ethiopian Journalism Education. *Creative Education*
6. Koç, Ö., Yüksel, G. and Altun, E. (2021) Technology Acceptance and Usage Behaviour of Content and Language Integrated Learning Teachers in Turkey. *English Language Teaching Educational Journal*, **4**, 113-124.
2. Harrop, E. (2012) Content and Language Integrated Learning (CLIL): Limitations and Possibilities. *Encuentro*, **21**, 57-70.
7. Lavrysh, Y., Saienko, N. and Kyrychok, A. (2021) Issues of Educational Technologies and Authenticity Synergy in a Content and Language Integrated Learning Course at Technical University. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET)*, **16**, 113-128.
8. Pancheva, T. and Antov, P. (2017) Application of Content and Language Integrated Learning (CLIL) in Engineering Education. *Management and Sustainable Development*, **63**, 36-40.
9. Coral, J. and Lleixà, T. (2016) Physical Education in Content and Language Integrated Learning: Successful Interaction between Physical Education and English as a Foreign Language. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* , **19**, 108-126.